

Inhoud

Dit is de 47e uitgave van de Historische Vereniging Bergambacht.

Achtereenvolgens komen in dit nummer aan de orde:

1 Van de redactie	pag. 1
2 Het komend najaarsprogramma	pag. 2
3 Corona als plateel	pag 3
4 Bokpalen in de polder als cultureel erfgoed	pag 10
5 De timmerindustrie in Bergambacht	pag 12

Van de redactie

Het najaarsnummer van 2022 alweer. Niet gehinderd door beperkende maatregelen konden we eindelijk weer 'normaal' vakantie vieren. Nu maar weer afwachten hoe alles zich de komende maanden ontwikkelt. We hebben als bestuur goed onze draai gevonden in De Tulp waar we vergaderen en we ons archief aan het inrichten zijn. Eindelijk kan alles geïnventariseerd en geordend worden.

In het HOP is een aantal kleine exposities geweest over molens en boerderijen met engelenramen in de regio.

Het Historisch Café gaat in de herkansing. Om de 2 maanden kunt u op zaterdag van 10.00h tot 12.00h terecht in de bibliotheek aan de

Pleinstraat voor allerlei zaken m.b.t. de geschiedenis van Bergambacht, Ammerstol en Berkenwoude. Aankondiging in Het Kontakt, onze facebookpagina en website.

In dit nummer verder een interessant artikel van ons lid en tegel/keramiekdeskundige Herbert van den Berge en Roel Botter verdiepte zich in de geschiedenis van de Bergambachtse timmerindustrie.

Na jaren stonden we weer op de Bergambachtse braderie in het laatste weekend van augustus. Hoewel ik geen 'braderiemens' ben, heb ik met plezier een aantal uren de kraam bemand, afgelost door Peter Sluisman, voorzitter Booij ter Haar en Jan Timmer van Stichting de Molen waarmee we optrokken. We mochten een zestal nieuwe leden noteren. Een succes dus.

Het overige verenigingswerk ging intussen gewoon door. De nieuwe archiefkasten werden geleverd en een aanzienlijk deel van het archief dat bij mij thuis was geparkeerd werd verhuisd. De rest volgt binnenkort. Ook de voorbereiding en de zoektocht naar gegevens voor het artikel over de timmerindustrie in Bergambacht, dat u verderop in dit blad aantreft, nam veel tijd in beslag.

Een uitgebreide powerpointpresentatie/lezing over dit onderwerp hoop ik komend najaar a.s in De Tulp te verzorgen. De datum wordt later bekendgemaakt via de bekende kanalen en een mailing.

Het komend najaarsprogramma

Op 7 nov. 2022 houdt historicus Rene Kappers in het H.Zanenhuis aan de Ds.Hugenholtzstr.in Ammerstol een lezing over de historie van Ammerstol. Aanvang 20.00h . Inloop vanaf 19.30h

Op 17 nov. 2022 houdt Peter Sluisman een lezing in gebouw De Tulp. Burgem. Huijbrechtstr. 2 in Bergambacht getiteld: Op ontdekkingsreis door de Krimpenerwaard. Aanvang 20.00h. Inloop vanaf 19.30h.

Corona als plateel

J.H. van den Berge

Toen de lockdown ingericht ten behoeve van het voorkomen van besmetting met het Corona virus op zijn retour was, zelfs uiteindelijk geheel werd opgeheven, kon ik weer op een reeds lang geleden al afgesproken huisbezoek bij mensen in Bergambacht terecht. Daar zag ik op het dressoir zo'n typisch stukje Gouds plateel, algeheel bedekt met dat voor die tijd en voor Goudse plateelbakkerijen zo typische matglazuur. Daniël Harkink (in 1901 van de bekende Haagse plateelbakkerij Rozenburg overgekomen) ontwikkelde in 1909 – in navolging van de Amsterdamse plateelbakkerij De Distel – dit matglazuur. Dit vormde direct toen het begin van dat zo typische Goudse plateel, dat in het verloop van het eerste kwart van de 20ste eeuw wel bijzonder populair werd. Deze op het dressoir in Bergambacht aangetroffen stukjes Gouds plateel waren duidelijk sieraardewerk, met géén duidelijk functioneel gebruik, je kan er eigenlijk niets mee, het staat alleen maar ten pronk. Ik trof op dat Bergambachtse dressoir naast een plat min of meer ovaal schaalpje daarop staand een erbij horend ovaal bakje aan. De functie van het platte schaalpje was moeilijk te bedenken, hooguit voor het neerleggen van enkele pennen, nu stond er een niet al te hoog uitgevallen ovaal bakje op. Dat ovale bakje kon op zijn beurt toch ook weer niet bedoeld zijn als jardinière, een meestal 2-orig sierbakje met metalen of keramieken binnenbak, bedoeld voor bloemen of planten. Die zijn overigens wat hoger en toch ook wel wat groter. Wij zullen verderop nog een voorbeeld van een jardinière uit het bezit van het Gouds Museum aan U laten zien. Eigenlijk, als het nieuwe van de aankoop van de keramiek stukjes op het dressoir in Bergambacht eraf is, wordt het al snel een bakje voor paperclips en wordt het de vaste bewaarplaats van de huis- en autosleutels. Schaalpje en bakje leken voor bij elkaar gemaakt, maar we zullen verderop zien, dat dit niet het geval is en één en ander bij elkaar gezocht werd.

Typisch Gouds sieraardewerk in matglazuur

Het geschilderde motief op de uiteinden van schaalpje en bakje wordt gekenmerkt door een blauwe band, die voortdurend opzwelt rondom grote gele stippen. Het verzorgt daarmee als het ware een fraaie beëindiging van dat schaalpje of bakje. Blijkbaar, omdat dit steeds aan de top, uiteinde of kroon van het sierstukje kan worden terug gevonden, heeft men aan dit decor ofwel dit model Gouds sieraardewerk dan ook de naam gegeven van: *Corona*. Op de platte bodem zien wij op beide objecten een fraai slingerend motief van twee bladeren, die elkaar net niet raken. Het roept reminiscenties op aan de gewelfschildering van Michelangelo uit 1508-1512 in de Sixtijnse kapel te Rome, waarbij in de Schepping van de mens (eigenlijk hier Schepping van de man, de vrouw is behalve direct aan Gods linker zijde hier nog niet in beeld) de wijsvinger

van God net niet die van Adam weet te raken. Er wordt hiermee aangegeven, dat de levenskracht waarmee God Adam zal begiftigen als het ware esoterisch wordt 'overgestraald'.

Zoals wij al zagen, heeft men het motief van scherppuntige bladeren, die 'elkaar nauwelijks aanraken', en dit samengaand met een blauw slingerende balk, waarin gele ballen, werd dit tezamen bij de plateelbakkerij Zuid-Holland, gevestigd op het Raam te Gouda, - *Corona* – genoemd. We realiseren ons nu pas, dat waar in het afgelopen jaar iedere avond op tv minimaal wel éénmaal de naam corona (-als virus-) genoemd werd, deze naam meer dan honderd jaar geleden ook al bestond voor een stuk Gouds sier plateelaardewerk. Er zijn wel meer voorbeelden van dit model Corona op plateel aan te wijzen. Wij noemen hier nog een jardinière uit het bezit van het Gouds Museum Het Catharina Gasthuis. Dit werd gemaakt in 1921, het binnenbakje ontbreekt.

Plateelbakkerij Zuid-Holland of Plazuid

De plateelbakkerij Zuid-Holland, vanaf 1927 ook wel Plazuid genoemd, was van 1898 tot aan het faillissement op 17 februari 1965 gevestigd op de toen nog ongedempte Raam in Gouda. Vanaf zijn oprichting in 1898 door Egbert Estié (met Adriaan Jonker als compagnon) gebruikte het bedrijf het Lazaruspoortje als logo. Dat was het uit 1609 daterende poortgebouw van het Goudse Leprozenhuis op het Rotterdamse Veer, nabij het fabrieksterrein van de Plazuid. Dit werd uiteindelijk in 1965 overgeplaatst naar de tuin van het toenmalige Goudse stadsmuseum Het Catharina Gasthuis, om verdere algehele sloop te voorkomen en het voor

het nageslacht te bewaren. We tonen U dit poortje sterk gestileerd aan de reclametegel van Gouda Authentique, Marque déposée, maar stond als beeldmerk op iedere tegel of ander te maken stuk (sier-) aardewerk van deze fabriek. Wel werd dus in de loop der jaren dit beeldmerk steeds verder vereenvoudigd. Ook bij ons schaalte en bakje werd de Plazuid als maker direct als zodanig door ons herkend, omdat op beide stukjes dat sterk gestileerde Lazaruspoortje, op hun respectievelijke achterzijden aangetroffen kon worden.

Lokalisatie en productie van de Plaatelbakkerij Zuid-Holland

Dat bedrijventerrein van de Plazuid was tamelijk groot en strekte zich uit van het Raam in het Oosten tot de Turfsingel in het Westen en eigenlijk alles ertussen. In 1911 hield men daar 70 werknemers, maar in 1928 had men vlak voor de grote aardewerkstaking van 1928 en de Amerikaanse

beurskrach van 1929, al 300 werknemers. De achterzijde aan de Turfsingel toonde allerlei bedrijfsruimten voor vooral opslag van voorraad, waardoor makkelijke afvoer per schip van het toch altijd breekbare plateel product over water kon worden gewaarborgd. De voorzijde van het bedrijventerrein aan de pas in 1947 te dempen binnengracht het Raam werd gekenmerkt door een aantal, pseudo oude, maar dan toch nieuw te bouwen, Hollandse renaissance-huisjes. Aan de buitenzijde van de voorgeveltjes van deze historiserende bedrijfspandjes waren een tweetal door Plazuid zelf ontworpen en gemaakte grotere tegeltableaus aangebracht. Beide waren door ook weer Daniël Harkink ontworpen en in dit geval ook zelf uitgevoerd in *Anno 1918*. Het waren een 16 tegels hoog bij 8 tegels breed tableau van een pottenbakker bezig in het uitoefenen van zijn stiel en een kleiner tableau van 9x5 tegels met een vaaspot onder een gedrukte boog. Dat laatste tableau met vaaspot was al uitgevoerd in het later voor het bedrijf zo succesvol geworden decor Rhodian.

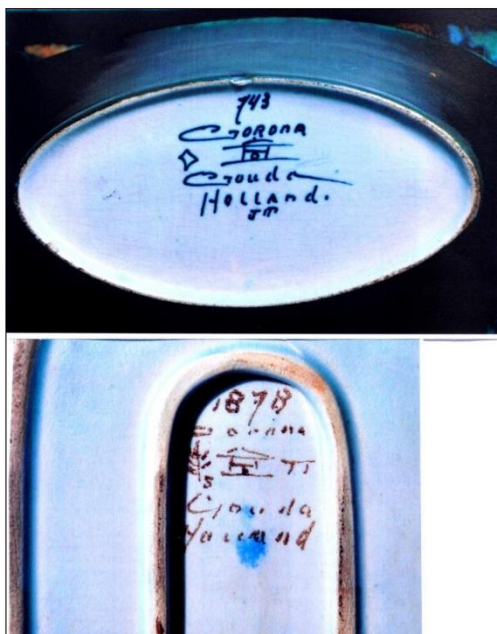
De later bij Plazuid te maken grotere tegeltableaus komen ons echter veel bekender voor, dan deze twee aan de buiten-voorgevel van het bedrijfspand zich bevonden hebbende tableaus, want dat zijn de grote winkelpandtableaus van De Gruyter, waarop dan zichtbaar de in de winkels aan te bieden waar, zoals: koffie, thee, rijst, boter en kaas. Bij iedere modernisering van het winkelinterieur, bracht al vóór de Tweede Wereldoorlog, het grootwinkelbedrijf De Gruyter verschillende van deze tableaus rondom in de winkel verkoopruimte aan. Er werden zoveel van deze De Gruyter tegeltableaus besteld en vervolgens gemaakt, dat men er bij Plazuid zelfs een apart schildersatelier voor inrichtte.

Achterkant notaties op de Plazuid keramiek

Op de achterzijde van beide op het dressoir staande en hier te beschrijven voorwerpen, zowel op schaalte als op bakje, staat de decor naam Corona (=kroon). Eveneens zien wij op beide stukjes onder de geschreven vermelding van Corona een gestileerd, eigenlijk

vereenvoudigd geschilderd torentje van het Lazaruspoortje als het beeldmerk van de Goudse plateelfabriek Zuid-Holland. Daarmee zijn bijna zelfs de achterkanten van de hier te beschrijven sier plateelstukjes interessanter geworden, dan de mooie in matglazuur Corona-decor uitgevoerde voorzijden.

Boven dat gestileerde Lazaruspoortje staat dus de vermelding van de decor naam, eronder staat waar het werd gemaakt: Gouda Holland.

Op het schaalte staat voor het Lazaruspoortje een klein ruitje, als beeldmerk voor het productiejaar 1922, het schaalte vertoont op deze plaats echter een soort geveerd denneboompje met schuin eronder een 5, hetgeen staat voor (de 5de maand van?) 1920. Dan de initialen van de respectievelijke schilders.

JM van het bakje kan staan

voor Johanna Catharina Agnes (Jo) Meewezen, decorateur bij Plazuid tussen ca. 1919 en ca. 1928, maar JM kan ook staan voor Jan Fokke Miedema, decorateur bij Plazuid tussen 1920-1929 en opnieuw vanaf 1931 daar weer werkzaam. TT, ook wel AT, is Anthonie (Toon) Thesingh, decorateur van 1917 tot 1930.

Epiloog

Het bleek ons nu dat vele jaren voordat überhaupt door een vrouwelijke wetenschapper het corona-virus voor het eerst beschreven werd en meer dan 100 jaar voordat dit virus in een pandemie onze wereld teisterde, er

al een Gouds matglazuren decor bij de plateelfabriek Zuid-Holland met deze naam bestond.

Sieraardewerk modellen uit deze Plazuid decorreeks worden gekenmerkt door twee in lengterichting liggende geveerde bladeren, alles omkranst met voor dit model de typische gegolfde blauwe kroon-band met in iedere zwelling een grote gele bal.

Bokpalen als cultureel erfgoed.

Bij de Stichting Cultureel Historisch Overleg Krimpenerwaard SCHOK is een brief binnengekomen van de Natuur en Vogelwerkgroep Krimpenerwaard betreffende de nog resterende bokpalen in de regio. Onze vereniging heeft ook een vertegenwoordiging in het SCHOK.

Bokpalen zijn al ruim honderd jaar kenmerkend voor het landschap in de buitengebieden en staan symbool voor de elektrificering ervan.

In de brief wordt verzocht om onze ondersteuning tot aanwijzing van de resterende bokpalen in de Krimpenerwaard als cultureel erfgoed. Het bestuur van de Historische Vereniging Bergambacht spreekt van harte haar medewerking en ondersteuning uit.

Eigenaar Stedin heeft aangegeven vooralsnog geen plannen te hebben om het elektriciteitsnet ondergronds te brengen, maar

zoals de geschiedenis leert kunnen plannen plots wijzigen. Ik schreef als Polderdichter van de Krimpenerwaard enige jaren geleden een gedicht als ode aan de bokpaal toen er ook sprake was van mogelijke verwijdering.

Bokpaal

Wanneer de stormwind zong door de gespannen draden
Daar stond zij vast , haar benen in de klei
Langs wegen, dijken, landerijen, kaden
Zij bracht ons licht, de wereld dichterbij

Onwrikbaar , beeldbepalend, simpel in haar vormen
Een eeuw of meer nog, baken in het land
Nu dreigt gevaar dat sterker is dan stormen
Het heet 'vooruitgang' als er ledverlichting brandt

Met staalgepunte klauwen aan de voeten
Van de monteur die haar in stijl beklom
Leek zij na weer een beurt ons te begroeten
Als elke isolator blinkend glom

Zij moet voorlopig noch maar even blijven
Dat oersymbool van 'hoe het ooit begon'
Haar beeld zal immer op mijn oog bekliven
Als ik de rijen zie tot aan de horizon.

Roel Botter Polderdichter 2015-2017

De timmerindustrie in Bergambacht

Roel Botter

De eerste timmerfabriek in Bergambacht aan het einde van de Breedeweg (nu Hoofdstraat), ter hoogte van het tegenwoordige 't Ingse Hof. 1902-1924

In de jaren '50 en '60 van de vorige eeuw trok in Bergambacht elke middag om 12 uur onder luid gebeier van de torenklok een kleine processie door het dorp. De deelnemers waren doorgaans identiek gekleed, alleen de kleur van hun outfit verschilde. Velen waren in kaki, hoewel blauw ook nadrukkelijk haar stempel drukte. Groen was een gerespecteerde minderheid. De kleur gaf aan bij welke timmerfabriek ze werkten, hoewel er ook enkele fabrieken waren die dezelfde kleding gebruikten. In tegenstelling tot een echte processie bewoog men zich niet te voet voort, maar op de fiets, uitgezonderd de enkele brommerrijder. Kort voorafgaand aan de optocht was uit alle windstreken het geluid van sirenes of het

donkere harde gebrom van iets dat op een toeter leek, te horen geweest. De werknemers schakelden hun machines uit en legden hun hamers, beitels en schaven neer. Het was middagpauze, nee geen schafttijd, die was halverwege de ochtend. Lunchen? Dat woord werd hier niet gebruikt. Ze gingen op weg naar de warme prak. In die jaren boden de timmerfabrieken werk aan ruim 400 werknemers, nog afgezien van indirecte betrokkenheid van andere bedrijven zoals transport e.d.

De fabriek aan de Breedeweg

Hout laden bij het spoor

De timmerindustrie bloeide als nooit tevoren. De oorlog was al een aantal jaren geschiedenis, Nederland herrees, er werd gebouwd. Toen de bouw op stoom kwam en er kozijnen, deuren, kasten e.d. nodig waren, kon de Bergambachtse timmerindustrie er vrijwel direct op inspringen. De fabrieken waren er al en er was personeel. Dankzij een familie die ruim honderd jaar eerder in Bergambacht neerstreek was er een stevige basis voor een succesvolle industriepoot gelegd. Dat succes duurde een aantal decennia, totdat marktomstandigheden zodanig verslechterden dat het merendeel van de bedrijven het loodje legde. Fusies boden in eerste aanleg nog soelaas, maar niet voor lang. Van de ooit 9 timmerfabrieken resteren er nog 3: De Jong, Macdaniël en Van Erk.

Ik wil proberen de geschiedenis van de opkomst en neergang van deze industrietak in dit artikel weer te geven.

't Ingse Hof waar in 1902 de eerste timmerfabriek stond

Het begin

De oorsprong van de Bergambachtse timmerindustrie ligt in Dordrecht. Deze stelling zal menig Bergambachtenaar de wenkbrauwen doen fronsen en vragen oproepen. Vragen die overigens gemakkelijk zijn te beantwoorden. Waarom Dordrecht? Daarvoor moeten we in eerste instantie terug naar het jaar 1826. In dat jaar vertrok de in Schoonhoven geboren timmerman Frans van der Straaten naar Bergambacht. Hij woonde in Schoonhoven aan de Haven vlakbij de (nu voormalige) apotheek aan de oostzijde, bij zijn ouders Cornelis van der Straaten en Johanna Piaternella Heijnis. Naast hen woonde zijn opa Frans van der Straaten. Deze Frans was afkomstig uit Dordrecht waar hij in 1746 is geboren. Hij overleed in Schoonhoven in 1832. Het geslacht Van der Straaten gaat ver terug. Er wordt in 1679 al een Frans van der Straaten in Dordtse archiefstukken genoemd. Verder heb ik niet gezocht.

De Van der Straatens waren vleeshouwers in Dordrecht en moeten zeer welgesteld zijn geweest, want hun woningen in Schoonhoven stonden in de 'betere' buurt aan de Haven waar veel notabelen woonden. De Frans die in 1826 naar Bergambacht kwam was in 1800 in Schoonhoven geboren en getrouwd met Johanna Adriana Heijnis, ook uit Schoonhoven. Hij kocht vrijwel direct de beide woningen die stonden ten noorden van de latere Badhuisstraat waar nu het H.B. Nederburghplein gesitueerd is. Er valt over deze ondernemende familie nog veel te vertellen, maar ik beperk me nu tot hun bemoeienis met het ontstaan van de Bergambachtse timmerindustrie. Frans begon achter zijn woning aan de Hoofdstraat een timmerwinkel zoals er toen wel meer waren.

**De villa's van Van der Straaten (links) in 1923 in de
(toen nog) Dorpsstraat**

Het was hoofdzakelijk klantenwerk voor particulieren zoals ramen en deuren en kleine verbouwingen. Ze kregen twee zoons en een dochter. Cornelis, Adrianus en Johanna Petronella. Vader Frans werd niet oud, hij overleed in 1844 op 44-jarige leeftijd. Samen met haar zoons zette Johanna het bedrijf voort. In de archieven van de

burg. stand van Bergambacht staat achter haar naam vermeld dat zij een timmer- en molenmakersaffair had. Ze was dus duidelijk betrokken bij het bedrijf. We zien vervolgens dat zij in 1850 hertrouwt met weduwnaar Bernardus Landheer uit Westmaas, een korenmolenaar. Hij was eigenaar van de toenmalige wipkorenmolen die ongeveer op de plaats stond van de huidige molen Den Arend. Hij verhuurde die molen aan Jan Spruitenburg die deze later van hem kocht, vervolgens sloopte en in 1869 molen Den Arend liet bouwen door de broers Van der Straaten en Hendrik van den Oever. Van den Oever deed het metselwerk.

Het bedrijf zorgde voor een goede boterham voor de families, maar kleinzoon Cornelis (Kees), een zoon van Adrianus wilde meer. In 1902 begon hij op 24-jarige leeftijd een timmerfabriekje dat hij liet bouwen op de plaats waar later garage Terlouw haar vestiging had en nu appartementencomplex 't Ingse Hof is verzezen. Timmerfabriek Van der Straaten was de eerste fabriek in het dorp die met mechanische hulpmiddelen werkte zoals een schaaf- en zaagmachine. Elektriciteit was er nog niet, maar er stond een stoommachine die voor de benodigde aandrijvingen zorgde. Die stoommachine zou de fabriek uiteindelijk ook noodlottig worden. Het bedrijf draaide als een tierelier en had groeipotentie. Bij de start in 1902 werd begonnen met 8 man personeel. Er waren al enkele houtbewerkingsmachines die werden aangedreven door een centrale aandrijfjas die door de fabriekshal liep met daarop aandrijfwielen waarover een riem naar de aandrijfjas van de machines liep. Die centrale aandrijfjas kreeg haar energie van de 16 pk stoommachine. In 1913 trok Kees van der Straaten zich terug en verkocht het bedrijf aan W. van Meggelen en J.P. de Swart. De Swart staat nog op de foto die is gemaakt in 1922 bij de onthulling van het herinneringstableau in de muur van de toenmalige Openbare Lagere School n.a.v. de Grote Brand een jaar eerder.

De reden van de verkoop heb ik (nog) niet kunnen achterhalen. Van Meggelen liet in korte tijd 2 villa's bouwen. In 1916 werd Villa Tannie aan de toenmalige Achterweg- nu Burg. Uilkensstraat- gebouwd en in 1918 gingen de palen voor Villa Nelly aan de Kadijkselaan de grond in. Villa Nelly werd in 1955 al weer gesloopt na enige tijd te hebben dienstgedaan als burgemeesterswoning. Villa Tannie hield het uit tot 2020.

**Timmerfabriek De Concurrent in de jaren '50
Let op het zwembad (rechts)**

Van Meggelen, De Concurrent en de Samenwerking

De nieuwe vennootschap die werd ingeschreven in 1918 heette NV Stoomtimmer- en Meubelfabriek voorheen Van Meggelen & Co. Onrust in de directies van de timmerbedrijven blijken als een rode draad door de geschiedenis ervan te lopen. Ook bij Van Meggelen ontstond weer gedoe. In 1917 vertrok J.P. De Swart om samen met Chris Zanen uit Ammerstol Timmer- en Meubelfabriek De Concurrent te beginnen. Maar daarover later. Ik schreef het al eerder, Van Meggelen draaide voorspoedig. Net zoals dat in de

jaren na de tweede wereldoorlog gebeurde, ontstond ook een hausse in bouwactiviteiten na wereldoorlog I. Nederland was in die oorlog weliswaar neutraal gebleven, maar de welstand en de productie van goederen waren enorm gekelderd, zo ook de woningbouw. Er werkten in die toptijd 123 personen in het bedrijf. Toch ging het om onduidelijke reden volledig mis. Na het terugtrekken van De Swart draaide Van Meggelen nog een aantal jaren voorspoedig, maar in de twintiger jaren kwam de klad er in. Er was veel minder werk wat ook consequenties had voor de arbeiders. Na een loonsverlaging van 22% ontstond er onrust die uiteindelijk resulteerde in een staking. De onrust bij Van Meggelen leidde er toe dat een aantal werknemers de koppen bij elkaar staken en besloot ontslag te nemen om voor zichzelf te beginnen. Blijkbaar was er werk genoeg. Die vijf: Hermanus Bouter, Piet van Aartrijk, Frans de Bruijn, Hendrik Fredrikze en Johan van der Straaten richtten een nieuwe timmerfabriek op achter de woning waar ooit Frans van der Straaten zijn eerste timmerwinkel in 1826 was begonnen. Ze noemden hun nieuwe bedrijf 'Samenwerking.' We schrijven dan het jaar 1923. We kunnen vaststellen dat bij het vertrek van Kees van der Straaten als eigenaar van de timmerfabriek aan de Breedeweg, zijn broer Johan (Han) blijkbaar in dienst bij Van Meggelen was gebleven. De slapte in het werk bij Van Meggelen stond in schril contrast met de aanvraag van De Samenwerking voor een tijdelijke vergunning om gedurende een aantal weken 10 uur per dag te mogen werken en 55 uur per week vanwege een grote order.

**Trots poseert personeel van Samenwerking
in 1923 bij de eerste van 10 te bouwen
autobussen voor Jansen in Groot-Amers**

Berkelmans en de brand in 1924

Intussen ging het bij Van Meggelen steeds slechter. Het aantal arbeidsuren werd tot zes per dag teruggebracht en er werd een nieuwe directeur aangesteld: F.J. Berkelmans. Het is dan 1924. Berkelmans kreeg nauwelijks de gelegenheid om het tij te keren. Nadat hij was aangetreden werd de naam van het bedrijf gewijzigd in N.V. Timmerfabriek BERGA. We komen hier voor het eerst de naam BERGA tegen. Enkele maanden later legde een enorme brand het bedrijf volledig in de as. Tientallen machines en de volledige houtvoorraad gingen verloren. De schade beliep ruim een kwart miljoen gulden. Het bedrijf werd niet meer herbouwd. Waardoor de problemen bij Van Meggelen werden veroorzaakt is niet bekend. Mismanagement of concurrentie van De Concurrent en Samenwerking? Later kocht C. Terlouw de grond en opstallen en

startte hier zijn garagebedrijf dat inmiddels naar het industrieterrein is verplaatst. De oorzaak van de brand is niet duidelijk. In zijn hilarische bundel 'Dorpsverhalen' komt mr. J.J.A. van Vliet (Jaap) met het verhaal dat vanwege de bezuinigingen, de twee jongens die krullen en stof uit de kelder, waar de drijfriemen voor de machines doorheen liepen, schoon moesten houden, werden ontslagen. Het gevolg was dat het houtstof warm werd, vlam vatte en een fatale brand alles verwoestte.

Weer een scheiding en nieuwe fabrieken

Ook bij Samenwerking was de rust binnen de directie van korte duur. Vijf kapiteins op een schip is bijna vragen om moeilijkheden. De eerste anderhalf jaar berustte de leiding bij Han van der Straaten. Om onbekende reden wilden de overige aandeelhouders dat hij de leiding overdroeg aan Hermanus (Maan) Bouter Dat gebeurde en de fabriek draaide tot 1931 onder nieuwe leiding door. In dat jaar werd de vennootschap ontbonden en ging ieder zijns weegs. Bouter begon een fabriek aan de Dijklaan, Fredrikze startte met George Romeijn een fabriek aan de Schoonhovense Kerkweg, Samenwerking bleef voortbestaan aan de Hoofdstraat met de gebr. Van der Straaten als directievoerders. (blijkbaar is Kees weer ingestapt bij Han)

Kleijn, Macdaniël, Van Stam en De Jong

Intussen waren er in 1924 en 1926 nog twee fabrieken bijgekomen. In 1924 had Klaas Kleijn die eerder ook bij Van Meggelen werkte, vergunning gevraagd en gekregen om een meubelmakerij te beginnen aan de Stationsstraat (nu Parallelweg). De fabriek groeide later uit tot Timmerfabriek K.Kleijn en Zonen. Rond 1926 kocht Aart Macdaniël het koetshuis van de afgebrande fabriek van Van Meggelen en verbouwde het tot woning.

Kleijn aan de Parallelweg

Wagenmakerij Van Stam

Achter de woning bouwde hij een kleine timmerwerkplaats. In 1933 bouwde hij het dubbele woonhuis naast het dokterspand 't Ing van 't durp. Er achter werd de timmerwerkplaats uitgebreid en ontstond er een kleine fabriek. Na het vertrek van Macdaniël naar de Dijklaan in de jaren '50 betrok Transportbedrijf De Langen de gebouwen. Uiteindelijk verdween ook De Langen naar het industrieterrein De Nieuwe Wetering.

De fabriek van Macdaniël werd overgenomen door de gebr. Kooy en functioneert nog steeds onder die naam. Massaproductie is echter niet meer aan de orde.

De Jong's Timmerfabriek in Bovenberg

In de Bovenberg ontstond rond 1933 nog een timmerfabriek, die echter nooit een concurrerende positie innam t.o.v. de al bestaande. Timmerman, fietsenhersteller J. de Jong begon in een schuur met reparaties aan fietsen en timmerwerk. Hij had de fietsenmakerij van zijn jong overleden broer Pieter overgenomen. Toen de timmeropdrachten toenamen besloot hij zich daar verder volledig op te richten en bouwde het bedrijf uit tot het nog steeds bestaande De Jong's Timmerfabriek.

Aan de Hoofdstraat was ooit een wagenmakerij gevestigd van Van Willigen, welke werd voortgezet door de gebr. Van Stam. Ook zij schakelden over op het produceren van kozijnen toen de wagenmakerij verdween. In de oorlog heeft men hier eerst nog honderden kruiwagens geproduceerd voor het opruimen van het puin in het gebombardeerde Rotterdam. In 1970 vertrok broer Jos van Stam met 2 zonen naar Lopik en startte een nieuw bedrijf. Bas en Gerrit hielden het aan de Hoofdstraat vol tot 1976. Toen werd het bedrijf vanwege overlijden opgeheven.

De Concurrent

Terug naar 'toen. In 1918 staken Ammerstollenaar aannemer Chris Zanen en de van Van Meggelen afkomstige J.P. de Swart de koppen bij elkaar en stichtten de NV. Stoomtimmer-en meubelfabriek De Concurrent. De ondernemers waren vol goede moed, in tegenstelling tot de buitenwacht. Al tijdens de bouw van de fabriek werden er door de werklieden onder elkaar weddenschappen afgesloten om kistjes sigaren dat het gebouw mogelijk wel gereed zou komen, maar de fabriek nooit zou gaan draaien. Toch kwam het goed, hoewel de eerste jaren zeker niet gemakkelijk waren en er al snel problemen opdoken. In 1918 verkeerde men al in geldproblemen die hoofdzakelijk te wijten waren aan een falende bedrijfsleiding.

Daarom stelde de directie in 1919 J.M. Krijger sr. aan als adjunct-directeur. Al na enkele maanden volgde Krijger de uitgetreden Chris Zanen op. Nog een ongemakkelijke periode volgde, maar men slaagde erin de schulden weg te werken en kon het bedrijf zich op een breder gebied oriënteren. In 1925 werd daarop een aannemerij gesticht die volledig geleid werd door J.M. Krijger sr. In de oorlogsjaren kon De Concurrent nog lang door blijven werken omdat het bedrijf beschikte over een eigen energiecentrale. Niettemin werd het werk snel minder.

De stoomketel werd gestookt met de krullen en het zaagsel uit de fabriek en met de hierdoor verkregen energie werden de elektromotoren aangedreven voor het vervaardigen van nieuwe producten. Doordat men na de oorlog weer vrij vlot kon opstarten als gevolg van deze zelfvoorziening kon er weer spoedig geproduceerd worden. Krijger sr. wijdde zich nu volledig aan het aannemersbedrijf en bemoeide zich nog slechts zijdelings met de fabriek die onder leiding was gekomen van J.M. Krijger jr. In eerste instantie werden er zo kort na de oorlog vooral noodwoningen gefabriceerd, maar al snel schakelde men over op de productie van kozijnen en puien. J.M. Krijger sr. overleed in 1954 en vanaf dat moment was Krijger jr. de enige directeur. Dat bleef hij tot 1981 toen als gevolg van teruglopende bouwvolumes de markt slechter werd en de fabriek het financieel niet meer kon bolwerken. Er is nog een poging gedaan om te switchen naar de productie van blokhutten in Zweedse stijl, waarvan nog een exemplaar aan de Lekdijk-oost staat naast Huis de Wiel. Dit project kwam echter niet van de grond en daarmee was het lot van de eens zo trotse Concurrent bezegeld.

VERTI

In de jaren '50 groeide Samenwerking uit haar jasje in de Hoofdstraat. Het beleid van het Bergambachts gemeentebestuur was er mede op gericht grote industriën uit de dorpskom te verplaatsen naar een terrein aan de Dijklaan bij Bergstoep. Op 5 juli 1958 opende burgemeester Diepenhorst de nieuw bedrijfshal. De hal heeft er tot 2016 gestaan en is toen gesloopt.

**Samenwerking
De nieuwe fabriekshal in 1958**

Samenwerking was toen inmiddels een deel van Bouter & Zonen geworden.

Aan het eind van de 30-er jaren liep door de verslechterende conjunctuur bij alle timmerfabrieken de productie terug. Ontslagen waren het gevolg. Het zou tot na de bevrijding een moeilijke tijd worden ook voor de latere Berga. Timmerfabriek "Fredrikze en Romeijn" aan de Schoonhovense Kerkweg heeft haar naam in 1961 gewijzigd, zodat de oude naam weer terug was in het dorp. Na de oorlog, in 1946 werd door Samenwerking, Berga en Bouter & Zn. een belangrijke beslissing genomen. Een beslissing die getuigde van

visie. Het was duidelijk dat tijdens de opbouw van het naoorlogse Nederland grote orders waren te verwachten. Die zouden door één

Personeel Berga eind jaren '50

fabriek niet uitgevoerd kunnen worden, waarmee het risico bestond dat deze naar elders wegvloeiden. Men richtte daarom een verkoopmaatschappij op met de naam De Verenigde Timmerfabrieken, afgekort tot Verti. Het bleek een succesformule. In de hoogtijdagen van de woningbouw in de jaren '50 en '60 waarin per jaar ruim 100.000 woningen werden gebouwd, kwam rond de 15 procent van de kozijnen uit de Bergambachtse houtindustrie, een dorp met destijds nog geen 4000 inwoners! Bepaalde men zich tot 1950 hoofdzakelijk tot het fabriceren van kozijnen, na verloop van tijd werden daarnaast door enkele fabrieken ook kasten voor nieuwbouwwoningen geproduceerd. De aantallen liepen tot in de tienduizenden per jaar. Verti-kasten werden een begrip.

Ook de kleinere fabrieken produceerden volop mee, zij het in geringere aantallen, terwijl ze geen deel van de Verti organisatie uitmaakten. In 1970 besloot K. Kleijn de productie van kasten te verplaatsen van Bergambacht naar Etten-Leur in Noord-Brabant. Een aantal werknemers verhuisde mee en enkelen reden op en neer. De productie werd echter in 1976 gestopt. Kleijn vertrok uit Etten-Leur en bleef in Bergambacht in de fabriek aan de Parallelweg kozijnen produceren. In 1982 werd ook hier uiteindelijk de bedrijfsvoering beëindigd, waarna een van de firmanten, W. Kleijn zich nog een aantal jaren toelegde op de productie van luxe blokhutten. Anno nu herinnert niets meer op die plaats aan de fabriek. De voormalige productiehallen, die werden verhuurd aan o.a. garagebedrijf Smits gingen bij een enorme brand op 25 februari 1987 in vlammen op. Nieuwe hallen werden gebouwd die nu enkele andere bedrijven huisvesten.

**Het fabriekscapex van Bouter & Zn aan de Dijklaan
Aan de westzijde staan nog geen woningen**

Bouter koopt Samenwerking en Berga gaat in de kunststof met Kiba

Eind jaren '70 en in de loop van de jaren '80 was er een stevige conjunctuurdaling. Dat was ook aan de teruggang in de bouw te merken. Het ordervolume van de timmerfabrieken kwam onder druk te staan. Berga trachtte het tij te keren door in 1984 een productielijn met kunststof kozijnen op te starten, de Kunststof Industrie Bergambacht, Kiba. Dit zou de toekomst moeten zijn. Aan de Meidoornstraat werd een showroom gebouwd van waaruit de producten gepromoot werden. Het werd geen onverdeeld succes, mede t.g.v. de al eerder genoemde teruggang in de bouw. De kwaliteit van de producten stond niet ter discussie. Nadat de kunststofpoot in 2003 werd verplaatst naar het terrein van Bouter op industrieterrein 'De Nieuwe Wetering' volgde later ook de productie van houten kozijnen naar die plek. Bouter, Samenwerking en Berga gingen hier verder onder de naam De Verenigde Timmerfabrieken. Het mocht alles niet baten. Uiteindelijk werd de onderneming gesloten en kwam in het begin van deze eeuw een einde aan een industrietak die een eeuw medebepalend was voor de ontwikkeling van Bergambacht. Aan de Meidoornstraat kwam op de plaats van Berga een nieuwe woonwijk, de gebouwen van Samenwerking maakten plaats voor die van Molenaar Infra. De panden van Bouter huisvesten nu andere bedrijven waaronder een autohandel/opslag.

Adriaan van Erk

In de jaren '60 legde Adriaan van Erk de basis voor het conglomeraat van bedrijven dat onder zijn naam een stevige vinger in de pap kreeg in de ontwikkeling en bouw van grootschalige projecten. Aan de Kadijk startte hij daarvoor een timmerfabriek op die nu, samen met De Jong's Timmerfabriek in de Bovenberg en

Kooy aan de Dijklaan resteert van de in totaal 9 fabrieken die in dit artikel de revue passeerden.

**Bas Casteleijn, chauffeur bij Botter Transport
met een vracht hout**

Puienproductie bij Adriaan van Erk

